

**SATUL ROMÂNESC ÎN LITERATURA CONFESIVĂ – O ARCADIA
SITUATĂ ÎNTR-O GEOGRAFIE SIMBOLICĂ**
THE ROMANIAN VILLAGE IN CONFESSIONAL LITERATURE – AN ARCADIA
LOCATED IN A SYMBOLIC GEOGRAPHY

DOI: [10.56177/AUA.PHILOLOGICA.3.26.2025.art.13](https://doi.org/10.56177/AUA.PHILOLOGICA.3.26.2025.art.13)

Prof. dr. VALENTINA-SILVIA HAIDUC
Centrul de Cercetări Filologice și Dialog Multicultural
Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia

Abstract: *This work aims to illustrate the beneficial valences of the Romanian village, felt as a living, permanent, and natural presence in the memories of its inhabitants, beings on whom the village had a decisive role in their development. In Romanian confessional literature, the village receives connotations of a super-character, being hypostasized as its own Arcadia or the center of the child's world of yesteryear. The Romanian village is at the confluence of two ages: innocent childhood and settled maturity. In Blaga's vision, the village and childhood are inextricably linked, mutually fueled by the thirst for knowledge of the child eager to unravel all the mysteries of his small rural universe, but also by the quality of the village to become a privileged space for any child born and/or raised in the center of this world.*

Keywords: *village; privileged space; Arcadia; center of the world; cosmic vista; rural universe*

Încă din cele mai vechi timpuri, satul românesc a fost resimțit ca prezență vie, permanentă și firească, având valențe benefice asupra locuitorilor săi, fiind în dezvoltarea cărora satul a avut un rol destinal, hotărâtor. În literatura confesivă românească, satul primește conotații de suprapersonaj, fiind ipostaziat drept Arcadie proprie sau centru al lumii copilului de altădată, întrucât satul românesc se află la confluența dintre două vârste: copilăria inocentă și maturitatea așezată, dar și la intersecția dintre mai multe lumi: reală și fantastică, mitică și biblică, umană și divină.

În viziune blagiană, satul și copilăria sunt indisolubil legate între ele, alimentându-se reciproc prin setea de cunoaștere a copilului dornic să dezlege toate tainele micului său univers rural, dar și prin calitatea satului de a deveni un spațiu privilegiat pentru orice copil născut și/sau crescut în centrul acestei lumi. În discursul său de recepție ca membru al Academiei Române din 5 iunie 1937, Lucian Blaga a adus un *Elogiu satului românesc*, considerat de poet drept o „prezență nemuritoare” răspândită pe „întinderea împărătească a țării”. Poetul-filosof mărturisește cu patos că „satul trăiește în mine într-un fel mai palpitant, ca experiență vie. Sunt fiu de preot – toată copilăria, o fantastic de lungă copilărie, adolescența, întâia tinerețe până la vârsta de douăzeci și atâția ani le-am petrecut, cu întreruperi impuse de nomadismul sezonier al școlarului, la sat sau în

nemijlocită apropiere, în orice caz în necurmat contact cu satul natal. Sufletul, în straturile cele mai ascunse ale sale, mi s-a format deci sub înrăurirea acelor puteri anonime”¹. Lucian Blaga descrie satul românesc prin „amintire trăită”, afirmând cu convingere cum „copilăria petrecută la sat mi se pare singura mare copilărie. [...]. Copilăria și satul se întregesc reciproc, alcătuind un întreg inseparabil. S-ar putea vorbi chiar despre o simbioză între copilărie și sat, o simbioză datorită căreia fiecare din părți se alege cu un câștig. Căci, pe cât de adevărat e că mediul cel mai potrivit și cel mai fecund al copilăriei e satul, pe atât de adevărat e că și satul, la rândul lui, își găsește suprema înflorire în sufletul copilului. Există un apogeu exuberant, învoit și baroc, al copilăriei, care nu poate fi atins decât în lumea satului, și există, de altă parte, aspecte tainice, orizonturi și structuri secrete ale satului, care nu pot fi sezise decât în copilărie. [...] Pentru a-ți tăia drum spre plenitudinea vieții de sat trebuie să cobori în sufletul copilului. Copilăria e de altfel vârsta sensibilității metafizice prin excelență. Și satul, ca zăriște integrală, are nevoie de această sensibilitate, pentru a fi cuprins în ceea ce cu adevărat este. Copilăria mi se pare singura poartă deschisă spre metafizica satului, spre acea stranie și firească, în același timp, metafizică, vie, adăpostită în inimile care bat sub acoperișurile de paie și oglindită în fețele bănuite de soartă, dar cu ochii atârnați de cer”². Spațiul satului este așadar juvenil, ludic, cu dimensiuni multiple, întinzându-se spre „zările fericirii”, într-un melanj de lumi ale copilăriei: una reală, alta mitologică, una narativă, alta biblică, dar fără a depăși frontierele satului natal. În *Hronicul și cântecul vârstelor*, Lucian Blaga reafirmă valențele benefice ale satului ca spațiu privilegiat al copilăriei notând: „satul era pentru mine o zonă de minunate interferențe: aci realitatea, cu temeiurile ei palpabile, se întâlnea cu povestea și cu mitologia biblică, ce-și aveau și ele certitudinile lor. Îngerii și Tartarul dracilor, cu puii săi negri, erau pentru mine ființe, ce populau însăși lumea satului. Trăiam palpitând, și cu răsuflarea oprită când de mirare, când de spaimă, în mijlocul acestei lumi”³. Astfel, satul românesc este amplasat într-o geografie simbolică având multiple valențe, fie ele diegetice, mitice, fantasmagorice sau 100% veridice, iar cartografierea satului natal presupune o întrețesere de destine, geografii, istorisiri, credințe și trăiri autentice.

Aceeași idee a satului văzut ca „zonă de minunate interferențe” este reluată în discursul blagian, poetul-filosof evocând faptul că „Satul există în conștiința copilului ca o lume, ca unica lume mult mai complex alcătuită și cu alte zări, mai vaste decât le poate avea un mare oraș, sau metropolă, pentru copiii săi”⁴. Pentru a reliefa ideea că atât spațiul rustic, cât și cel citadin constituie forme pertinente de existență, Dumitru Micu afirmă, cu privire la atitudinea lui Lucian Blaga de a se raporta la cele două tipuri de spații, că: „nefiind un adversar al orașului real, Blaga

¹ Lucian Blaga, *Elogiu satului românesc* în „Recurs la patrimoniu”, nr. 2, anul XXVII, 2017, <https://limbaromana.md/index.php?go=articole&n=3377> accesat în 12.07.20225.

² *Ibidem*

³ Lucian Blaga, *Hronicul și cântecul vârstelor*, București, Editura Eminescu, 1973, p.32.

⁴ Lucian Blaga, *Elogiu satului românesc* în „Recurs la patrimoniu”, nr. 2, anul XXVII, 2017, <https://limbaromana.md/index.php?go=articole&n=3377> accesat în 12.07.20225.

nu-i nici apologetul satului obiectiv existent, sau, mai precis, este doar în măsura în care acesta materializează satul mitic din conștiință, satul-idee. Lucian Blaga nu opune [...] satul patriarhal orașului modern, nici [...] civilizația – naturii. «Sat» și «oraș» sunt [...] simboluri, moduri sufletești⁵, moduri de a fi în lume. Totuși, spațiul satului este o formă de „coborâre la mume”, poetul învăluind „satul românesc mitizat în lumini de azur [...] căutând [...] mântuirea în natură, la origine, la surse, în «sat», Blaga are în vedere satul ca «spațiu-matrice», care poate dăinui în subconștient și fără a exista neapărat aievea⁶. Astfel, satul este un spațiu matricial în care sunt puternic ancorate rădăcinile ființei scriitorului care s-a născut, a trăit și s-a format în spațiul rural.

De fapt, pentru Lucian Blaga, întreg satul său natal este un „prag de lume”, ales de poet să-i desăvârșească destinul. Eleonora Sava descrie pragul drept un element ambivalent: „ca parte integrantă a casei, este un spațiu sacru, conotat pozitiv [...]. Pe de altă parte, ca deschidere a cosmosului casnic spre lumea din afară, este și unul dintre locurile care fac posibilă comunicarea cu lumea fapturilor numenale [...] semnul nocturnului malefic⁷. În acest fel, satul natal al poetului, localitatea Lancrăm, se dovedește a fi un topos sacralizat, „un sat-idee, purtător al unei matrici și al unei structuri inalterabile, care reprezintă și o temelie *sine qua non* a culturii majore⁸ pentru poetul-filosof care își extrage seva înțelepciunii și a inspirației din splendoarea satului natal. „Viziunea poetului asupra lumii rustice este [...] una luminoasă, dominată de senzația de căldură, al cărei anotimp este vara generoasă, cu lumină aurie, inspirând o stare de bucurie pură, îndeosebi când este retrăire a copilăriei⁹” căreia scriitorul „îi păstrează pentru totdeauna nostalgia¹⁰. Așadar, satul blagian conturează universul copilăriei poetului-filosof și „se apropie de zăriștea cosmică [...] este universalizat, transferat în mit și în veșnicie¹¹, gânditorul surprinzând identitatea nealterată și esența satului natal în paginile *Hronicului*. Sultana Craia consideră ca întreg „satul blagian, situat într-o geografie mitică, are propria sa durată din care emană un duh al său¹², un lar al satului blagian. Totodată, pentru Lucian Blaga, întreg satul său natal este și o „potecă patimei”, metaforă revelatorie semnificativă pentru năzuința poetului de a-și eterniza satul într-o cale a iubirii și a contemplării absolute. Însuși Lucian Blaga mărturisește că „Satul nu este situat într-o geografie pur materială [...]; pentru propria sa conștiință satul este situat în centrul lumii și se prelungește în mit. Satul se integrează într-un destin cosmic, într-un mers de viață totalitar, dincolo de al cărei orizont nu mai există nimic. Aceasta este conștiința latentă a satului despre

⁵ Dumitru Micu, *Literatura română în secolul al XX-lea*, București, Editura Fundației Culturale Române, 2000, p. 62.

⁶ *Ibidem*, p. 62.

⁷ Eleonora Sava, *Cronotopul folcloric în Corin Braga* (coord.), *Enciclopedia imaginariilor din România I. Imaginarul literar*, Iași, Editura Polirom, 2020, p. 28.

⁸ Sultana Craia, *Orizontul rustic în literatura română*, București, Editura Eminescu, 1985, p. 190.

⁹ *Ibidem*, p. 182.

¹⁰ *Ibidem*, p. 183.

¹¹ *Ibidem*, p. 184.

¹² *Ibidem*, p. 187.

sine însuși. [...] Fiecare sat se simte, în conștiința colectivă a fiilor săi, un fel de centru al lumii, cum, optic, fiecare om se plasează pe sine de asemeni în centrul lumii”¹³. A percepe satul natal drept „centru al lumii” copilului de altădată înseamnă a-l proiecta într-o „zăriște cosmică”, în mit și, implicit, în veșnicie. Într-una dintre poeziile sale, *Sufletul satului*, Lucian Blaga fortifică ideea potrivit căreia „veșnicia s-a născut la sat”, iar inima „nu ți-ar bate în piept,/ ci adânc în pământ undeva”, reliefând comuniunea ființei cu spațiul ocrotitor din care își extrage esența existenței și a creației. Convingerile poetului-filosof de a proiecta spațiul privilegiat al satului în perenitate și viceversa (veșnicia în spațiul rural) închid astfel cercul eternității reiterate simbolic în imaginea satului românesc surprins între lumi (*in-between*). În plus, „satul nostru este clădit în preajma bisericii, din care iriază Dumnezeu [...] Satul, situat în inima unei lumi, își e oarecum sieși suficient. El n-are nevoie de altceva decât de pământul și de sufletul său și de un pic de ajutor de sus, pentru a-și suporta cu răbdare destinul”¹⁴, sugerând discret că în relația dintre ființă și topos, divinitatea este chemată să își manifeste valențele ocrotitoare, iar satul natal devine astfel un cronotop complex.

Un alt gânditor care păstrează nostalgia satului natal căruia îi duce dorul și care suferă pentru pierderea locuinței natale este Emil Cioran. Într-o scrisoare adresată prietenului său Barbu Țincu din satul Rășinari, filosoful îl sfătuiește să nu-și abandoneze niciodată casa părintească, întrucât i se pare „un act de infidelitate. Ți mărturisesc că de-am fi păstrat-o pe a noastră aș fi fost tentat să vin acolo să stau din când în când. Încearcă tu măcar să salvezi casa aceea veche”¹⁵, o locuință aflată în vecinătatea casei părintești a scriitorului, despre care Emil Cioran își amintește că „în preajma ei s-a petrecut toată copilăria mea”¹⁶. Acesta devine melancolic, în absența paradisului rural al copilăriei și îi scrie copleșit de regrete și fratelui său că „ar fi trebuit păstrată casa noastră de la Rășinari”¹⁷, însă în ciuda înstrăinării casei părintești, filosoful își răsfrânge dorul asupra satului natal, mărturisind însuflețit că „rămân foarte legat de tot ce înseamnă Rășinari”¹⁸, gânditorul ducând cu sine la Paris o parte din ceea ce îi va aminti mereu de locuința sa natală, câteva elemente rustice precum lădița de zestre, cerga țesută de mama lui, o pernuță-traistă și covoare țesute în zona Sibiului.

Și Octavian Paler este un scriitor-evocator pentru care satul său natal, Lisa, a devenit o veritabilă Arcadie sufletească. În scrierile sale confesive, gânditorul recuperează prin amintire un univers rural resimțit drept centru al lumii în care copil fiind a avut nenumărate privilegii: „Așa îmi explic că, pe lângă întâmplări disperate, îmi amintesc, mai ales, stări, senzații. Cred că aș putea să înșir câteva mii de mirosuri ale ierbii, în funcție de ceasurile zilei, de ploaie, de soare, de anotimp, de pământ, de umbră, de vecinătatea unui râu, de înălțime, de gradul de umezeală

¹³ Lucian Blaga, *Elogiu satului românesc* în „Recurs la patrimoniu”, nr. 2, anul XXVII, 2017, <https://limbaromana.md/index.php?go=articole&n=3377> accesat în 12.07.20225.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ Emil Cioran, *Scrisori către cei de acasă*, București, Editura Humanitas, 1995, p. 350.

¹⁶ *Ibidem*, pp. 161-162.

¹⁷ *Ibidem*, p.134.

¹⁸ *Ibidem*, p. 191.

ori de uscăciune. Verile și toamnele petrecute pe Calea Secii m-au făcut expert în studiul luminii și al norilor aducători de furtună sau de grindină. Aș putea deosebi și acum, bănuiesc, cu ochii închiși murele oloage de murele crescute în tufe, foșnetul unui fag de foșnetul unui brad. [...] Aceste întâmplări - și altele - care-mi stârnesc un surâs melancolic pot da o impresie greșită despre legătura mea sentimentală cu Lisa. [...] viața mea interioară are un «centru» căruia i-am rămas fidel. Bineînțeles, nu mă pot gândi la Lisa ca la o localitate, ci ca la temelia ființei mele. Și mi-ar fi imposibil să vorbesc despre copilăria mea altfel decât ca despre partea mea de paradis¹⁹, sugestie a faptului că nicăieri nu s-ar fi putut îmbogăți sufletește mai mult decât a făcut-o în micul său paradis rural. Scriitorul evocă în repetate rânduri imaginea idilică a satului natal resimțit ca nucleu simbolic al temeliei ființei sale. Toată viața sa, toate vârstele, toate învățăturile au fost impregnate de atingerea acestui spațiu-punte care l-a ajutat să evolueze având mereu trează conștiința originilor.

Pentru a-și desăvârși devenirea, Octavian Paler a fost nevoit să părăsească locurile natale și să-și continue studiile la București, însă mereu a păstrat în suflet „aromele” satului său: „Plecarea mea din Lisa a fost, poate, o șansă. Dar, probabil, fără a pierde nu învățăm să prețuim. Câți copii au dispus, ca mine, de posibilitatea de a învăța, înaintea buchiilor, limbajul pietrelor, al arborilor și al norilor? Sufletul meu e plin și azi de aromele copilăriei, chiar dacă ea n-a fost idilică. Mi-am creat o Arcadie proprie, după o rețetă binecunoscută. Copilăria = vârsta de aur. Tot ce urmează e decădere. Exil. Nostalgie a neștiinței pierdute. Convinși – și cum aș fi putut să nu fiu? că reprezintă și eu categoria intelectualilor care duc cu ei lumina unui sat, am renunțat să-mi dau o explicație, alta decât trecerea timpului, pentru ceea ce am simțit de câte ori m-am dus, după moartea părinților, în Lisa; că acolo sunt mai străin decât în București. A trebuit să îmbătrânesc pentru a mă întreba ce sunt eu, de fapt. Un «dezrădăcinat» autentic? Nu cred; n-aș mai putea suporta de bunăvoie pacea unui sat. Un «adaptat» la oraș? Nu cred nici asta; un simplu cântat de cocoș ruinează toată experiența mea de intelectual. Și cum se face că, născut într-o lume extrem de practică, am ajuns să trăiesc aproape somnambulic? E adevărat, nu-mi pot închipui un Dumnezeu burghez sau un Dumnezeu intelectual. În schimb, un Dumnezeu țăran îmi pare foarte posibil²⁰. Pendulând confuz între un univers rural luminos, părăsit, dar recuperat prin evocare și între un univers urban practic cu care nu se identifică în totalitate, scriitorul își amintește de divinitate și astfel întrezărește armonia îndelung căutată, întrucât satul românesc este situat la granița dintre cer și pământ, dintre material și spiritual, dintre omenesc și divin.

În aceeași ordine de idei, Ernest Bernea conchide că „spațiul este gândit și trăit în satul nostru ca orizont în sens material sau, dincolo, în spiritual. «Acolo unde se întâlnește ceru cu pământul» este o expresie care poate avea un sens geografic, dar și unul simbolic. În acest înțeles spațiul este deschis, larg,

¹⁹ Octavian Paler, *Deșertul pentru totdeauna*, Iași, Editura Polirom, 2012, pp.9-10.

²⁰ *Ibidem*, p. 11.

cuprinzător”²¹, semn că satul românesc este un spațiu privilegiat desprins dintr-o geografie simbolică.

Concluzionând, spațiu cu conotații identitare prin excelență și loc al identificării cu sine, satul românesc este un centru al lumii atât pentru copilul născut și crescut în „sufletul satului”, cât și pentru adultul ce poartă într-însul un amalgam de emoții precum nostalgia spațiilor privilegiate ale copilăriei, dorul de casă și de toți ai săi, dar și conștiința originilor. Parafrazând-o pe Ana Blandiana am putea afirma că „Fiecare venim dintr-un sat -/ Unii direct, alții trecând prin părinți,/ Unii direct, purtători de eresuri și basme./ Fericiții putând să se-ntoarcă oricând” în Arcadia suflească proiectată în mit și în veșnicie.

Bibliografie

- BERNEA, Ernest, *Spațiu, timp și cauzalitate la poporul român*, București, Editura Humanitas, 1997.
- BLAGA, Lucian, *Hronicul și cântecul vârstelor*, București, Editura Eminescu, 1973.
- BLAGA, Lucian, *Elogiu satului românesc* în „Recurs la patrimoniu”, nr. 2, anul XXVII, 2017, <https://limbaromana.md/index.php?go=articole&n=3377> accesat în 12.07.20225.
- CIORAN, Emil, *Scrisori către cei de acasă*, București, Editura Humanitas, 1995.
- CRAIA, Sultana, *Orizontul rustic în literatura română*, București, Editura Eminescu, 1985.
- MICU, Dumitru, *Literatura română în secolul al XX-lea*, București, Editura Fundației Culturale Române, 2000.
- PALER, Octavian, *Deșertul pentru totdeauna*, Iași, Editura Polirom, 2012.
- SAVA, Eleonora, *Cronotopul folcloric în Corin Braga (coord.), Enciclopedia imaginariilor din România I. Imaginarul literar*, Iași, Editura Polirom, 2020.

²¹ Ernest Bernea, *Spațiu, timp și cauzalitate la poporul român*, București, Editura Humanitas, 1997, pp. 93-94.